

**МІНІСТЕРСТВО ВНУТРІШНІХ СПРАВ УКРАЇНИ
ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ВНУТРІШНІХ СПРАВ**

*Факультет № 6
Кафедра соціології та психології*

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки»
обов'язкових компонент
освітньої програми другого (магістерського) рівня вищої освіти

053 Психологія (практична психологія)

Харків 2023

ЗАТВЕРДЖЕНО

Науково-методичною радою
Харківського національного
університету внутрішніх справ
Протокол від 30.08.2023 р. № 7

СХВАЛЕНО

Вченою радою факультету № 6
Протокол від 25.08.2023 р. № 7

ПОГОДЖЕНО

Секцією Науково-методичної ради
ХНУВС з гуманітарних та соціально-
економічних дисциплін
Протокол від 29.08.2023 р. №7

Розглянуто на засіданні кафедри соціології та психології – Протокол №8 від 15.08.2023

Розробники:

Доцент кафедри соціології та психології, кандидат психологічних наук, доцент
Шиліна А. А.

Рецензенти:

1. Начальник науково-дослідної лабораторії науково-дослідного центру службово-бойової діяльності Національної гвардії України, старший науковий співробітник, доктор психологічних наук, Колесніченко О.С.
2. Доцент кафедри соціології та психології факультету № 6 Харківського національного університету внутрішніх справ, кандидат психологічних наук, доцент Чепіга Л.П.

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Шифри та назви галузі знань, код та назва спеціальності, ступень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
Кількість кредитів ECTS – 4 Загальна кількість годин – 120 Кількість тем – 9	05 соціальні та поведінкові науки; 053 Психологія; Другий (магістерський) рівень вищої освіти	Навчальний курс 1 Семестр 1 Вид контролю: екзамен
Розподіл навчальної дисципліни за видами занять:		
денна форма навчання		заочна форма навчання
Лекції – 24;		Лекції – 12;
Семінарські заняття – 0;		Семінарські заняття – 0;
Практичні заняття – 28;		Практичні заняття – 12;
Лабораторні заняття – 0;		Лабораторні заняття – 0;
Самостійна робота – 68;		Самостійна робота – 96;
Індивідуальні завдання:		Індивідуальні завдання:
Курсова робота –		Курсова робота –
Реферати (тощо) –		Реферати –

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення навчальної дисципліни «Психологія девіантної поведінки» — оволодіння системою знань про психологічні закономірності формування та розвитку різних видів девіацій та практичне формування вмінь та навичок конструктивного підходу та аналізу виникаючих відхилень. Формування цілісного уявлення й теоретико-методологічної бази для наступного удосконалення своїх професійних навичок стосовно профілактики та корекції девіантної поведінки.

Завдання Цілеспрямоване оволодіння теоретичними знаннями з теорії розвитку механізмів різних девіацій, їх загальними положеннями, цілями, методами та можливостями застосування цих знань у різних областях людської діяльності, а також попередження, нейтралізації та діагностики поведінки, що відхиляється від норми.

Сформувані у здобувачів вищої освіти уміння самостійно осмислювати знання з психології девіантного поведінки з метою формування необхідних професійних вмінь та навичок.

Навчальна програма курсу спрямована на формування адекватного уявлення студентами основних положень про теорію та практику аналізу та механізмів виникнення різних девіацій на сучасному етапі розвитку суспільства й науки та можливостей правильного та максимально ефективного використання психологічних та загальних знань у своїй практичній діяльності.

Міждисциплінарні зв'язки: психологія, психіатрія, педагогічна психологія, клінічна психологія, соціальна психологія, юридична психологія, соціологія.

Очікувані результати навчання: у результаті вивчення навчальної дисципліни здобувач вищої освіти повинен

знати:

- основні теоретичні напрямки в психології девіантної поведінки;
- специфіку, мету, значення психології девіантної поведінки;
- взаємозв'язок понять «норма», «девіація», «патологія»;
- фактори ризику порушення психічного здоров'я;
- види й характеристики девіантної поведінки;
- специфіку психокорекційних заходів різних девіацій.

вміти:

- застосовувати теоретичні знання для визначення механізмів поведінкових девіацій;
- визначати види девіантної поведінки;
- проводити аналіз відхиляючої поведінки;
- володіти методиками дослідження девіантної поведінки;
- аналізувати динаміку протікання девіантної поведінки;
- визначати чинники виникнення девіацій;
- вміти попереджати та вчасно діагностувати різні види девіантної поведінки.

Програмні компетентності, які формуються при вивченні навчальної дисципліни:		
Інтегральна компетентність	Здатність вирішувати складні завдання і проблеми у процесі навчання та професійної діяльності у галузі психології, що передбачає проведення досліджень та/або здійснення інновацій і характеризується комплексністю та невизначеністю умов і вимог.	
Загальні компетентності (ЗК)	ЗК-1	Здатність застосовувати знання у практичних ситуаціях.
	ЗК-4	Уміння виявляти, ставити та вирішувати проблеми.
	ЗК-5	Цінування та повага різноманітності та мультикультурності.
	ЗК-6	Здатність діяти на основі етичних міркувань (мотивів).

Спеціальні предметні) компетентності (СК)	СК-1	Здатність здійснювати теоретичний, методологічний та емпіричний аналіз актуальних проблем психологічної науки та / або практики.
	СК-4	Здатність здійснювати практичну діяльність (тренінгову, психотерапевтичну, консультаційну, психодіагностичну та іншу залежно від спеціалізації) з використанням науково верифікованих методів та технік.
	СК-5	Здатність організовувати та реалізовувати просвітницьку та освітню діяльність для різних категорій населення у сфері психології.
	СК-9	Здатність дотримуватися у фаховій діяльності норм професійної етики та керуватися загальнолюдськими цінностями.
	СК-10.	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
	СК-11	Здатність розробляти та впроваджувати інноваційні методи психологічної допомоги клієнтам у складних життєвих ситуаціях.
	СК-12.	Здатність розуміти закономірності функціонування психіки у нормі та патології у контексті визначення та розв'язання професійних психолого-правових завдань.
	СК-13.	Здатність встановлювати та підтримувати фахову взаємодію з представниками психолого-правової спільноти, в тому числі з питань медіації соціальних конфліктів.

3. Програма навчальної дисципліни

Тема №1. Визначення понять в психології девіантної поведінки.

Поведінка як психологічна категорія та властивість індивіда. Місце психології девіантної поведінки в системі наук про поведінку. Становлення психології девіантної поведінки як спеціальної наукової та навчальної дисципліни. Структура психології девіантної поведінки. Завдання, проблеми та перспективи психології девіантної поведінки в сучасних умовах.

Тема № 2. Психологічні особливості гармонійної та нормативної поведінки.

Визначення понять «норма», види норм. Значення соціальних норм для людини та суспільства. Функції соціальних норм. Класифікація соціальних норм. Поняття: «соціальна норма», «соціальне відхилення», «девіантна поведінка». Види соціальних норм та механізми їх врегулювання. Соціальні відхилення та їх види.

Тема №3 Види взаємодії індивіда з реальністю.

Способи взаємодії з реальністю як пристосування, боротьба (протидія), хвороблива протидія, відхід і ігнорування. Типи девіантної поведінки в залежності від способів взаємодії з реальністю.

Тема №4 Делінквентна поведінка.

Делінквентна поведінка як форма поведінки, що відхиляється. Умови формування делінквентної поведінки: зовнішні та внутрішні чинники. Класифікація неповнолітніх правопорушників. Протиправна мотивація. Антисоціальна (соціопатична) особистість.

Тема №5 Адиктивна поведінка.

Поняття «адиктивна поведінка». Класифікація адиктивної поведінки. Чинники які провокують адиктивну поведінку. Етапи становлення адиктивної поведінки. Основні види адиктивної поведінки.

Тема №6 Клінічні форми девіантної поведінки.

Види клінічної девіантної поведінки при її різних типах. Характеристика агресії, порушень харчової поведінки, сверхцінних психопатологічних захоплень, характерологічних реакцій, аморальної поведінки.

Тема №7 Психологія суїцидальної поведінки.

Історія та сучасний стан проблеми суїцидів у психології. Чинники суїцидальної поведінки. Поняття та види суїцидальної поведінки. Мотиви, причини, приводи суїцидальної поведінки. Чинники ризику та антиризик суїцидальної поведінки. Проблема психопрофілактики та психокорекції суїцидальної поведінки.

Тема №8 Психологічний вплив на девіантну поведінку у рамках основних теоретичних напрямків.

Психодинамічний напрямок. Когнітивно-поведінковий напрямок. Гуманістичний напрямок. Основні положення теоретичних напрямків. Основні процедури психодинамічного напрямку, когнітивно-поведінкового та гуманістичного.

Тема №9 Превенція та інтервенція девіантної поведінки.

Профілактика відхиляючої поведінки. Психологічна інтервенція відхиляючої поведінки особистості. Стратегії соціально-психологічного впливу при різних формах девіантної поведінки.

4. Структура навчальної дисципліни

4.1.1. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (денна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1 Визначення понять в психології девіантної поведінки.	12	2	-	2	-	6	екзам ен
Тема № 2 Психологічні особливості гармонійної та нормативної поведінки	10	2	-	2	-	6	
Тема № 3. Види взаємодії індивіда з реальністю	12	2	-	4	-	8	
Тема № 4. Делінквентна поведінка.	16	4	-	4	-	8	
Тема № 5. Адиктивна поведінка	16	4	-	4	-	8	
Тема № 6. Клінічні форми девіантної поведінки.	12	2	-	2	-	8	
Тема № 7. Психологія суїцидальної поведінки	16	4	-	4	-	8	
Тема № 8. Психологічний вплив на девіантну поведінку у рамках основних теоретичних напрямків	12	2	-	2	-	8	
Тема № 9. Превенція та інтервенція девіантної поведінки	14	2	-	4	-	8	
Всього за семестр № 1:	120	24	-	28	-	68	

4.1.2. Розподіл часу навчальної дисципліни за темами (заочна форма навчання)

Номер та назва навчальної теми	Кількість годин, відведених на вивчення навчальної дисципліни						Вид контролю
	Всього	з них:					
		лекції	Семінарські	Практичні заняття	Лабораторні заняття	Самостійна робота	
Семестр № 1							
Тема № 1 Визначення понять в психології девіантної поведінки.	13	1	-	1	-	10	екзам ен
Тема № 2 Психологічні особливості гармонійної та нормативної поведінки	12	1	-	1	-	10	
Тема № 3. Види взаємодії індивіда з реальністю	14	2	-	1	-	12	
Тема № 4. Делінквентна поведінка.	14	1	-	2	-	10	
Тема № 5. Адиктивна поведінка	14	1	-	2	-	12	
Тема № 6. Клінічні форми девіантної поведінки.	13	1	-	1	-	10	
Тема № 7. Психологія суїцидальної поведінки	14	2	-	2	-	12	
Тема № 8. Психологічний вплив на девіантну поведінку у рамках основних теоретичних напрямків	12	1	-	2	-	10	
Тема № 9. Превенція та інтервенція девіантної поведінки	4	2	-	1	-	10	
Всього за семестр № 1:	120	12	-	12	-	96	

4.1.3. Питання, що виносяться на самостійне опрацювання

Перелік питань до тем навчальної дисципліни		Література:
	Тема № 1 Визначення понять в психології девіантної поведінки.	
	<p>Підготувати відповіді на питання:</p> <p>Визначити яке місце у системі інших наук (а також яких наук) займає дисципліна «Психологія девіантної поведінки», та розташувати її на відповідному місці серед інших дисциплін.</p> <p>Що з перерахованого, на ваш погляд, є поведінкою, що відхиляється: куріння тютюну, вбивство, подружня зрада, вживання героїну, суїцидальна спроба, брехня, фізичне покарання дитини, гомосексуальні відносини, надмірне захоплення серіалами, гра в карти на гроші, прогул шкільного уроку без поважної причини, озброєний грабіж, хакерство, відхід в секту, голодування з метою корекції фігури, грубість.</p> <p>Розкрити зміст споріднених понять: «девіація», «відхиляюча поведінка», «соціальне відхилення», «асоціальна поведінка», «антисоціальна поведінка», «аутодеструктивна поведінка», «дезадаптація», «десоціалізація».</p>	1, 4, 7, 13, 16, 25, 30.
	Тема № 2 Психологічні особливості гармонійної та нормативної поведінки	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <p>1. Пригадати і законспектувати структуру індивідуальності, для визначення того, на яких рівнях індивідуальності виявляються характерні відмінності індивіда з іншими індивідами. Визначити на якому з рівнів індивідуальності девіантна поведінка може найчастіше опосередкуватися і обґрунтуйте.</p> <p>2. Визначити зведеного списку рис характеру, які риси відносяться до гармонійних рис характеру, а які до дисгармонійних.</p> <p><i>Список рис характеру:</i> адаптивність, егоцентризм, самозневажання, самовихваляння, центрація на неістотних параметрах, зрілість, розсудливість, гнучкість, неприродність, реалізм в оцінці тих, що оточують, залежність, несамостійність, нереальність самооцінки, самостійність, автономність, простота,</p>	5, 6, 7, 8, 12, 21, 26, 27, 29.

	<p>природність, використання казуальної атрибуції, ригідність, проблемна центрація, нерозсудливість, інфантилізм, самоповага, дезадаптивність, розумне поєднання егоїстичних і альтруїстичних цілей.</p> <p>Здійснити порівняльний аналіз девіантної поведінки чоловіків і жінок.</p>	
	Тема № 3. Види взаємодії індивіда з реальністю	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <p>Структура кожної девіації визначається індивідуальним співвідношенням даних характеристик, визначте структуру девіації, з нижченаведеного прикладу.</p> <p>Дружина скаржиться, що чоловік в звичайний час «людина як людина», але коли приїжджає його двоюрідний брат, стає грубим, йде в запій. Чоловік на її претензії відповідає, що це трапляється рідко і дружина «дарма скаженіє і б'є в дзвони». Тим паче, що і йому це не подобається, але треба підтримувати сімейні зв'язки: «На те вона і сім'я».</p> <p>Проаналізувати найбільш поширені види девіантної поведінки в підлітковому віці і співвіднести їх із способами взаємодії з реальністю (пристосування, боротьба, хворобливе протистояння, ігнорування).</p>	3, 5, 7, 8, 11, 12, 17, 23.
	Тема № 4. Делінквентна поведінка	
	<p>Підготувати відповіді на запитання:</p> <p>Розкрийте розповсюдження терміну «делінквент» за кордоном.</p> <p>Як дане поняття визначається в матеріалах ВОЗ?</p> <p>Порівняйте визначення «делінквентність» з погляду різних наук: психології, має рацію, соціології, медицини.</p> <p>Розкрийте основні поняття, що пов'язані з протиправною поведінкою.</p>	9, 12, 16, 25, 29.
	Тема № 5. Адиктивна поведінка	
	<p>1. Визначити схожість і відмінності у формуванні адиктивного і патохарактерологічного типу девіантної поведінки.</p> <p>2. Визначити в наступних прикладах домінуючі риси характеру головних героїв, та означити до яких типів акцентуацій відносяться</p>	5, 6, 7, 8, 10, 11, 23.

	<p><i>ці риси. Вова (14 років). З дитинства відрізнявся великою рухливістю. Був дуже товариський, самостійний. Легко і швидко входив в контакт з однолітками і дорослими. Проте в школі був непосидючий, легко відволікався на уроках, конфліктував з вчителями. На зауваження батьків і вчителів не звертав уваги. Дуже любив компанії однолітків, де був одним з лідерів. У компанії спробував наркотики.</i></p> <p><i>Ігор (13 років). З дитинства був безпричинно плаксивий, капризний. Любив мучити кота Тигрика. Розкидав іграшки, проте ніколи не давав грати ними іншим дітям. Хоча в першому класі дуже акуратно вів зошити і стежив за підручниками. Часто дратівливий, настрій злобно-тужливий. Іноді при незначному приводі виникають афективні розрядки з потоками лайки і жаданням бійки. У компанії друзів прагнув зайняти роль «некоронованого короля». У компанії ж спробував міцні напої, віддає перевагу горілці, н'є багато «до отключки».</i></p> <p><i>Света (14 років). Серед подруг славиться обманицею, оскільки ради того, щоб на неї звернули увагу, не важливе яку (захоплення, співчуття), здатна перебільшувати, наговорювати на вчителів, батьків. Одного разу, образившись на вчительку, при всіх дістала з пенала голку і проковтнула її Усе обійшлося, але їй сподобався той шум, який цей вчинок супроводжував. Пізніше повторювала цей трюк. Света дуже любить розповідати подругам про свої пригоди, «жіночі перемоги», випивки і «шир'яння» у веселій компанії, хоча насправді все це уміло побудована вигадка.</i></p>	
	Тема № 6 Клінічні форми девіантної поведінки.	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <ol style="list-style-type: none"> Виявити які етнокультурні чинники впливають на клінічні прояви поведінки, що відхиляється. Заповнити у вигляді таблиці, в конспекті, порівняльний аналіз виникнення і протікання таких клінічних форм девіантної поведінки, як нервова анорексія і нервова булімія. 	2, 8, 9, 10, 13, 18, 26, 29.

	<p>3. Згрупуйте в можливі, на вашу думку, блоки різноманіття психічних феноменів, що виникають в результаті перебування людини під культовим контролем і що кардинально змінюють її поведінку у бік аномалій і девіацій.</p> <p>Законспектувати у кінці зошита в словнику, основні види сексуальної девіантної поведінки, не менше п'ятнадцяти різних варіантів.</p>	
	Тема № 7 Психологія суїцидальної поведінки	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <p>Обґрунтуйте та докажіть, що самогубства являють собою одну з найбільш серйозних суспільних проблем.</p> <p>Законспектуйте в зошитах клініко-психопатологічну концепцію суїцидальної поведінки. Проаналізувати найбільш суїцидогенні патопсихологічні розлади. Визначити патопсихологічні особливості психогенних і суїцидогенних депресій, які спричиняють суїцидогенну активність. З'ясувати і написати основні причини автоагресивних вчинків хворих на шизофренію.</p> <p>Пригадайте художні і публіцистичні твори, фільми, біографії відомих людей в яких є інформація про самогубство. Визначте з тієї інформації, що пригадали чинники і мотиви самогубств описаних у цих творах.</p> <p>Проаналізуйте телепередачу (книгу, статтю тощо), зміст якої навіює суїцидальні настрої. Як Ви вважаєте, чи потрібно висвітлювати подібну інформацію у ЗМІ? Обґрунтуйте.</p> <p>Визначити та написати, як суїцидальна поведінка пояснюється психологічними теоріями які ми не розглядали на лекціях. Виділити чинники та умови суїцидальної поведінки у цих теоріях.</p>	1, 2, 3, 4, 11, 15, 19, 22, 26.
	Тема № 8 Психологічний вплив на девіантну поведінку у рамках основних теоретичних напрямків	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <p>Основні теоретичні психотерапевтичні напрямки найбільш ефективні при впливі на девіантну поведінку. У чому полягають концептуальні відмінності даних психотерапевтичних напрямків?</p>	6, 7, 8, 15, 20, 22, 28, 30.

	<p>Порівняйте базисні принципи психодинамічного, когнітивно-поведінкового, гуманістичного напрямків.</p> <p>Приведіть приклади прийомів направленої впливу на особу клієнта в психодинамічному напрямі.</p> <p>Приведіть приклади прийомів спрямованого впливу на особистість клієнта в когнітивно-поведінковому напрямі.</p>	
	Тема № 9 Превенція та інтервенція девіантної поведінки	
	<p>Питання для самостійної роботи:</p> <p>Основні принципи у виборі тих або інших психокорекційних, психотерапевтичних і психофармакологічних методик в діяльності, яка направлена на виправлення (викорінювання, пом'якшення) відхилень в поведінці людини вважаються: принцип добровільності, принцип усвідомленості, принцип відповідності (адекватності), принцип доцільності, принцип допустимості, принцип гуманності. Виберіть будь-які три принципи на ваш розсуд, і поясніть як ви їх розумієте.</p> <p>Визначте державні заходи по соціальній реабілітації дітей з девіантною поведінкою: з тих які ви визначили, оберіть найбільш ефективні при роботі з дітьми, поясніть.</p> <p>Проаналізуйте публікації за останній рік, які стосуються аспектів психології девіантної поведінки, а особливо тренінгової роботи щодо цієї проблеми. Напишіть, які зміни виникають у девіантної особистості в процесі психологічного тренінгу. Які моделі тренінгу найбільш результативні та продуктивні при роботі з девіантною особистістю.</p> <p>Психологічні аспекти проблем підготовки фахівців для роботи з девіантними підлітками.</p>	6, 7, 8, 11, 12, 16, 18, 24,.

5. Індивідуальні завдання

5.1.1. Теми рефератів (не передбачено)

5.1.2. Теми курсових робіт

(не передбачено навчальним планом)

5.1.3. Теми наукових робіт (не передбачено навчальним планом)

6. Методи навчання

Навчання з дисципліни проходить у формі: лекцій, практичних занять, а також самостійної та індивідуальної роботи та передбачає наступні види робіт: участь у обговоренні ключових питань лекційного заняття та самостійне опрацювання лекційного матеріалу;

підготовка до семінарських та практичних занять;

вирішення творчих практичних завдань.

Основні методи навчання:

частково-пошуковий метод;

наукового порівняння;

моделювання та проєктування;

групової дискусії;

інтерактивний метод роботи в малих групах.

Самостійна робота за кожною темою базується на вивченні спеціальної наукової літератури. За окремими темами вона передбачає підготовку відповідей на додаткові питання або підготовку реферативних (тобто письмових) повідомлень;

Індивідуальна робота передбачає розробку етапів психопрофілактичної діяльності щодо окремого виду девіантної поведінки.

7. Перелік питань та завдань, що виносяться на підсумковий контроль **Питання, що виносяться на екзамен.**

1. Місце психології девіантної поведінки в системі інших наук. Визначення девіантної поведінки.
2. Поняття, види норми.
3. Критерії норми.
4. Ознаки поведінкової патології.
5. Т-особистість за Фарлі.
6. Схожі риси креативних і девіантних особистостей за Бароном і Харінгтоном.
7. Сім базових векторів Сімонтона.
8. Форми девіантної поведінки.
9. Види взаємодії індивіда з реальністю.
10. Типи девіантної поведінки.
11. Делінквентна поведінка.
12. Умови формування делинквентної поведінки.
13. Адиктивна поведінка.
14. Патохарактерологічний тип девіантної поведінки.
15. Психопатологічний тип девіантної поведінки.
16. Тип девіантної поведінки на базі гіперздібностей.

17. Клінічні форми девіантної поведінки.
18. Поняття агресії, як девіантної поведінки.
19. Умови формування агресивної поведінки.
20. Аутоагресивна поведінка.
21. Внутрішні й зовнішні форми суїцидальної поведінки.
22. Класифікація самогубств за Е. Дюркгеймом.
23. Концепція аномії Роберта К. Мертон.
24. Типологія поведінки особистостей за цілями і засобами Р. Мертон.
25. Основні принципи феноменологічної діагностики.
26. Гендерні особливості девіантної поведінки.
27. Акцентуації характеру та вікові особливості.
28. Девіації у зрілому віці.
29. Вплив професії на формування девіантної поведінки.
30. Мотиви й поводи суїцидальної поведінки.
31. Профілактика суїцидальної поведінки.
32. Зловживання речовинами, що викликають стан зміненої психічної діяльності.
33. Фактори провокуючі адиктивну поведінку.
34. Особливості алкоголізму у дітей і підлітків.
35. Характеристика наркоманії.
36. Наркоманія як соціально-психологічне явище.
37. Інтернет залежність.
38. Порушення харчової поведінки.
39. Поняття нервової анорексії.
40. Характеристика нервової булімії.
41. Сексуальні девіації й перверсії.
42. Поняття індивідуальної й партнерської норм.
43. Сексуальні девіації невідповідності вікової спрямованості.
44. Сексуальні девіації які залежать від способу реалізації сексуального почуття.
45. Сексуальні девіації зміни орієнтації та ідентифікації статі.
46. Сверхцінні психологічні захоплення.
47. Основи психологічної допомоги при девіаціях.
48. Профілактика відхиляючої поведінки.
49. Психологічна інтервенція відхиляючої поведінки.
50. Стратегії соціально-психологічного втручання при різних формах відхиляючої поведінки.
51. Психологічна корекція відхиляючої поведінки особистості.
52. Мета й принципи поведінкової корекції.
53. Методи корекції емоційних станів.
54. Методи формування позитивної поведінки.
55. Поняття профілактики девіантної поведінки та соціального контролю. Загальна та спеціальна профілактика.

8. Критерії та засоби оцінювання результатів навчання здобувачів

Оцінювання навчальної дисципліни проводиться за результатами поточного та підсумкового контролю.

Поточний контроль передбачає накопичення балів до індивідуального рейтингу здобувача за відповідним навчальним курсом. Максимальна кількість балів, які здобувач може накопичити за результатами поточного контролю – 50.

До форм поточного контролю належить оцінювання:

якості та активності роботи здобувача на лекційних заняттях;

якості та активності роботи здобувача на семінарських та/або практичних заняттях;

якості виконання завдань у межах самостійної роботи.

При визначенні поточної успішності здобувачів враховуються якість видів робіт, виконуваних ними: під час аудиторних заняттях; в межах самостійної роботи; як індивідуальних завдань; під час контрольних робіт. Вони оцінюються за національною системою оцінювання («відмінно», «добре», «задовільно», «незадовільно»). Окрім того, враховується ініціативність та активність здобувачів, що вони проявляють під час аудиторних занять.

Підсумковий контроль проводиться з метою оцінки результатів навчання на певному ступені вищої освіти або на окремих його завершених етапах. Підсумковий контроль проводиться у формі іспиту або заліку. Максимальна кількість балів, отриманих на іспиті або заліку – 50.

Для обліку сукупного результату підсумкового контролю використовується загальна кількість балів, отриманих здобувачем за результатами поточного контролю (протягом семестру), до якої додається кількість балів, отриманих за результатами іспиту або заліку.

Результати підсумкового контролю відображаються у відомостях обліку успішності, навчальних картках здобувачів, залікових книжках. Присутність здобувачів на проведенні підсумкового контролю (заліку, екзамену) обов'язкова. У разі, якщо здобувач не з'явився на підсумковий контроль (залік, екзамен), науково-педагогічний працівник ставить у відомість обліку успішності відмітку «не з'явився».

Здобувач вищої освіти має право на визнання результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті, які поширюється на дисципліни обов'язкової та вибіркової компонент, що за тематикою та змістом відповідають як навчальній дисципліні загалом, так і її окремим розділам, темам, індивідуальним завданням (курсова робота, контрольна робота тощо), які передбачені робочою програмою (силабусом) конкретної навчальної дисципліни. (Див. нормативний документ «Положення про порядок визнання в Харківському національному університеті внутрішніх справ результатів навчання (умінь, компетентностей) у неформальній та/або інформальній освіті» URL: http://univd.edu.ua/files/generaldocs/non_formal_education.pdf).

Умови визначення навчального рейтингу здобувача, а також вимоги і критерії оцінювання деталізовані нижче.

УМОВИ ВИЗНАЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОГО РЕЙТИНГУ						
Види робіт	Кількість видів робіт		Максимум балів за 1 вид роботи		Разом	
	Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма	Денна форма	Заочна форма
Робота на лекційному занятті	12	3	1	2	12	6
Робота на семінарському або практичному занятті	13	3	2	10	26	30
Індивідуальне завдання	1	1	12	14	12	14
Залікове тестування	1	1	5 0	50	50	50
Разом:					100	
ВИМОГИ І КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ						
Види робіт	Кількість балів за один вид робіт (ден./заоч.)	Критерії оцінювання				
Робота на лекційному занятті	1/2	Всі лекції з даного курсу мають проблемно-дискусійний характер, отже максимальну оцінку за роботу на лекції отримують здобувачі, які постійно включені у дискусію.				
	0,5/1	Мінімальну оцінку отримують здобувачі, які не беруть участі у дискусії, втім демонструють уважність і не відволікаються від ходу лекції на сторонні справи.				
	0/0	Здобувач не отримує оцінку, якщо не проявляє активності на занятті або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.				
Робота на практичному занятті	2/8-10	Робота на практичному занятті оцінюється, виходячи з того, чи проводив здобувач <u>самостійну роботу</u> для підготовки до цього заняття (опрацювання наукових та інших інформаційних джерел для підготовки повідомлень, групових проєктів тощо), з урахуванням якості виконаної роботи. Максимальну кількість балів здобувач отримує, якщо вільно оперує інформацією з декількох наукових та/або інформаційних джерел за відповідною темою навчального курсу та якісно презентує свої наукові/інформаційні здобутки у вигляді повідомлення, бере активну участь у дискусіях на занятті, розгорнуто і обґрунтовано відповідає на поточні запитання викладача, бере активну участь у виконанні ситуативних завдань та розв'язанні проблемних ситуацій.				
	1/4-7	Здобувач отримує середню кількість балів, якщо оперує інформацією з декількох інформаційних джерел за відповідною темою курсу, під час заняття проявляє високу активність, бере участь у дискусіях, розгорнуто і				

		обґрунтовано відповідає на поточні запитання, бере участь у виконанні ситуативних завдань, розв'язанні проблемних ситуацій.
	0,5/1-3	Здобувач отримує мінімальну кількість балів, якщо не проявляє високої активності під час заняття, втім демонструє уважність і не відволікався від ходу заняття на сторонні справи.
	0/0	Здобувач не отримує бали, якщо не проявляє активності на занятті, не бере участь у передбачуваних змістом цього заняття видах робіт або виконав завдання з порушенням вимог академічної доброчесності.
Індивідуальне завдання: розробка профілактичного/корекційного плану девіантної поведінки	10-12/12-14	<i>Індивідуальне завдання передбачає виконання здобувачем письмової роботи за обраною темою, яка має науковий характер і ґрунтується на аналізі інформації не менш ніж з трьох наукових джерел.</i> Максимальну кількість балів отримують здобувачі, які демонструють належний рівень знань і розуміння теми, знайомство із основними тенденціями, виявляють аналітичні здібності, здатність до самостійного, системного, логічного і послідовного мислення. Роботу оформлено відповідно до вимог.
	6-9/8-11	Індивідуальне завдання виконано частково та потребувало доопрацювання. Окремим частинам викладу бракує аналітичного характеру.
	1-5/1-7	Виконано частково, доопрацювання не було здійснене, терміни порушені. Роботі суттєво бракує систематичного аналізу й логічного та послідовного викладу. Робота містить фактографічні неточності та/або необґрунтовані судження.
	0/0	Завдання не виконано або виконано з порушенням вимог академічної доброчесності
Залікове тестування	1-50	Кожна правильна відповідь оцінюється в 1 бал.

9. Шкала оцінювання: національна та ECTS

Оцінка в балах	Оцінка за національною шкалою	Оцінка за шкалою ECTS	
		Оцінка	Пояснення
97-100	Відмінно («зараховано»)	A	«Відмінно» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані в повному обсязі, відмінна робота без помилок або з однією незначною помилкою.
94-96			
90-93			

85-89	Добре («зараховано»)	В	«Дуже добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання більшості з них оцінено числом балів, близьким до максимального , робота з двома-трьома незначними помилками.
80-84			
75-79			
70-74	Задовільно («зараховано»)	С	«Добре» – теоретичний зміст курсу освоєний цілком , практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, всі навчальні завдання, які передбачені програмою навчання, виконані , якість виконання жодного з них не оцінено мінімальним числом балів, деякі види завдань виконані з помилками , робота з декількома незначними помилками або з однією–двома значними помилками.
65-69			
60-64			
70-74	Задовільно («зараховано»)	D	«Задовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний неповністю , але прогалини не несуть істотного характеру, необхідні практичні навички роботи з освоєним матеріалом в основному сформовані, більшість передбачених програмою навчання навчальних завдань виконано , деякі з виконаних завдань містять помилки , робота з трьома значними помилками.
65-69			
60-64			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	E	«Достатньо» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , деякі практичні навички роботи не сформовані , частина передбачених програмою навчання навчальних завдань не виконана , або якість виконання деяких з них оцінено числом балів, близьким до мінімального , робота, що задовольняє мінімуму критеріїв оцінки.
21-40			
21-40			
40-59	Незадовільно («не зараховано»)	FX	«Умовно незадовільно» – теоретичний зміст курсу освоєний частково , необхідні практичні навички роботи не сформовані , більшість передбачених програм навчання, навчальних завдань не виконано , або якість їхнього виконання оцінено числом балів, близьким до мінімального ; при додатковій самостійній роботі над матеріалом курсу можливе підвищення якості виконання навчальних завдань (з можливістю повторного складання), робота, що потребує доробки
21-40			
21-40			

1–20		Г	« Безумовно незадовільно » – теоретичний зміст курсу не освоєно , необхідні практичні навички роботи не сформовані , всі виконані навчальні завдання містять грубі помилки , додаткова самостійна робота над матеріалом курсу не приведе до значимого підвищення якості виконання навчальних завдань, робота, що потребує повної переробки
------	--	---	---

10. Рекомендована література (основна, допоміжна), інформаційні ресурси в Інтернеті

Основна:

1. Аутоагресивна поведінка підлітків: монографія. О. В. Погорілко, А.М.Скрипніков, Л.О. Герасименко, Р.І.Ісаков. Полтава: ТОВ «АСМІ», 2017. 141 с. URL: <https://psychiatry.umsa.edu.ua/storage/resources/files/LUk8Z7IUdwbsTTphPXGve0wbEaF7pfbjHDrnoHu.pdf>
2. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна робота» у двох частинах. Ч. 1. Теоретична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 188 с. URL:http://enpuir.npu.edu.ua/bitstream/handle/123456789/12327/Volnova_profila%20deviant.1%20chast.Teoriya.PDF?jsessionid=22E58E54B11F84815A27845B1A8AFC74?sequence=1
3. Вольнова Л. М. Профілактика девіантної поведінки підлітків: навч.-метод. посібник до спецкурсу «Психологія девіацій» для студентів спеціальності «Соціальна педагогіка» у двох частинах. Ч. II. Практична частина. 2-ге вид., перероб і доповн. К., 2016. 193 с.
4. Кошова І. В., Кресан О. Д. Психологія девіантної поведінки: Навчально-методичний посібник. Ніжин: Видавництво НДУ ім. М. Гоголя, 2021. 226 с.
5. Кузьменко В.В., Диса О.В., Шинкаренко І.О. Психологія девіантної поведінки : навч. посіб. Дніпро: Видавець Біла К.О. 2019. 68 с.
6. Максимова Н. Ю. Психологія девіантної поведінки: навч. посібник. К.: Либідь, 2011. 520 с.
7. Остапович В.П., Барко В.І., Ярема Н.Ю. та ін. Робота з дітьми з ознаками ризикованої поведінки: метод. рекомендації Київ: ДНДІ МВС України; Харків : Мачулін, 2017. 95 с
8. Психологічні аспекти ювенальної юстиції: навч. посібник уклад.: Л.І. Мороз, С.І. Яковенко, Ю.В. Меркулова, О.М. Пасько Одеса: ОДУВС, 2015. 228 с.
9. Психологічні механізми ресоціалізації осіб з девіантною поведінкою в умовах суспільних змін : монографія / Максимова Н. Ю., Грись А. М., Манілов

І.Ф., Литвинчук Л.М., Рябовол Т.А., Філоненко Л.А., Максим О.В., Щербина-Прилука В.М.; за ред. Н. Ю. Максимової. К.: Інститут психології імені Г. С. Костюка НАПН України, 2018. 272 с. URL:

<http://library.mdu.edu.ua/Documents/NAPN/institut%20psihologii/monograf/%D0%BF%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D1%96%20%D0%BC%D0%B5%D1%85%D0%B0%D0%BD%D1%96%D0%B7%D0%BC%D0%B8.pdf>

10. Психолого-педагогічна робота з дітьми, схильними до прояву девіантної, делінквентної поведінки (з досвіду роботи спеціалістів психологічної служби системи освіти України) / авт. кол.: О. П. Абухажар, Н. М. Акімова, В. В. Білецька та ін ; упор.: В. Г. Панок, Ю. А. Луценко. К. : Український НМЦ практичної психології і соціальної роботи, 2014. URL:

<https://dnmcps.com.ua/sites/default/files/2019-10/31/3/%D0%9F%D1%81%D0%B8%D1%85%D0%BE%D0%BB%D0%BE%D0%B3%D0%BE-%D0%BF%D0%B5%D0%B4%D0%B0%D0%B3%D0%BE%D0%B3%D1%96%D1%87%D0%BD%D0%B0%20%D1%80%D0%BE%D0%B1%D0%BE%D1%82%D0%B0%20%D0%B7%20%D0%B4%D1%96%D1%82%D1%8C%D0%BC%D0%B8%2C%20%D1%81%D1%85%D0%B8%D0%BB%D1%8C%D0%BD%D0%B8%D0%BC%D0%B8%20%D0%B4%D0%BE%20%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%8F%D0%B2%D1%83%20%D0%B4%D0%B5%D0%B2%D1%96%D0%B0%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%2C%20%D0%B4%D0%B5%D0%BB%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B2%D0%B5%D0%BD%D1%82%D0%BD%D0%BE%D1%97%20%D0%BF%D0%BE%D0%B2%D0%B5%D0%B4%D1%96%D0%BD%D0%BA%D0%B8.pdf>

11. Теорія та практика профілактичної роботи з дітьми, схильними до девіантної поведінки: український і міжнародний досвід : монографія / О. Янкович, О. Кікінежді, І. Козубовська, В. Поліщук, Г. Радчук та ін. Тернопіль : Осадца Ю.В., 2018. 300 с. URL:

http://dspace.tnpu.edu.ua/bitstream/123456789/12407/1/Yankovych_Kikinezhd_i_Kol_mon.pdf

12. Федоренко Р. П. Психологія суїциду: навч. посіб. Луцьк : ВНУ ім. Лесі Українки, 2011. 260с. (Посібники та підручники ВНУ ім. Лесі Українки). URL:

<https://evnuir.vnu.edu.ua/bitstream/123456789/6653/3/Suicide%20psychology.pdf>

13. Христук О. Л. Психологія девіантної поведінки: навчально-методичний посібник. Львів: ЛьвДУВС, 2014. 192 с.

14. Шиліна А.А. Гендерна психологія. Харків: ХНУВС; ФОП «Бровін», 2021. 216 с. (Тема 5. Гендерні аспекти девіантної поведінки С. 123-146)

15. Шиліна А.А. Психопрофілактика девіантної поведінки працівників поліції. Гл. 3, 3.4 // Психологія у професійній діяльності поліції: навч. посіб./ [О.О. Євдокімова, І.В.Жданова, Д.В. Швець та ін.]; за заг. ред. В.В. Сокурєнко; МВС України, Харків. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2018. С. 68 – 88

Додаткова.

16. Варій М.Й. Психологія особистості : навч. посібник Київ : Центр учб. літ.,

2018. 591 с.

17. Врачинська Н. Ф., Булгакова О. М. Профілактика агресивної поведінки підлітків. Практична психологія та соціальна робота. 2012. № 12. С. 38- 41
18. Гридковець Л. М. Родинний фактор у розвитку та подоланні наслідків сексуального насилля над дітьми. Практична психологія та соціальна робота. 2012. № 11. С. 57-63
19. Карпенко В., Миколайчук М., Войтенко В., Мединська Ю. Сучасний стан психічного здоров'я студентської молоді: емоційна, міжособистісна та рольова сфери. Практична психологія та соціальна робота. 2012. № 11. С. 2-8
20. Психологічні механізми адаптації девіантів до сучасного соціокультурного середовища: Монографія / за ред.. Н.Ю. Максимової. К.: Педагогічна думка, 2015. 254 с.
21. Packer, D. J., & Chasteen, A. L. (2011). Loyal deviance: Testing the normative conflict model of dissent in social groups. *Personality and Social Psychology Bulletin*, 36, 5-18. <https://doi.org/10.1177/0146167209350628>
22. Prentice, D. A. (2012). The psychology of social norms and the promotion of human rights. In R. Goodman, D. Jinks, & A. K. Woods (Eds.), *Understanding social action, promoting human rights* (pp. 23–43). <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780195371895.003.0002>

Інтернет-ресурси

23. Пошукова система Google Scholar <http://scholar.google.com/>
24. Пошукова система Springer <https://link.springer.com/>
25. Пошукова система Scirus <https://www.elsevier.com/>
26. Пошукова система Google books <https://books.google.com/>
27. Пошукова система WorldWideScience.org <https://worldwidescience.org/>
28. Пошукова система DOAJ <https://www.doaj.org/>
29. Пошукова система DOAB <https://www.doabooks.org/>
30. Пошукова система SpringerOpen <https://www.springeropen.com/>
31. Система пошуку наукової інформації у відкритих архівах України (SSM) <https://oai.org.ua/>
32. Електронна бібліотека Наукова періодика України <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/>